

זמן אמת

על מאפיה שמאלנית וימנית ועל מה שביניהן

אני זוכר יום אחד, אגב שיחה, את כוונת עברון ואומר לי: הימין טוען שלכל הצרות אחראית המאפיה השמאלנית. כולנו יודעים שאין מאפיה כזאת. אבל אם כליכך הרבה אנשים מאמינים שהיא קיימת, אולי הגיע באמת הזמן להקים אותה כאן, והכוונה לישראל.

מאז חלפו כמה שנים ואני לא שבתי לדבר עם כוונת עברון בנושא. כך שאינני יודע אם ניסה לממש את הצעתו שנאמרה בכריזת-הרעת יותר מאשר ברצינות. כך או כך, מבט אחד סביבי מחזק אותי באמונתו. שגם היום עדיין אין מאפיה שמאלנית בישראל. טוב? רע? — עובדה.

מה יש בכל זאת? יש אנשים רגישים יותר, אולי מבית-אבא, מילדות, מניסיון-חיים, אולי מהרבה סיבות וטעמים אחרים. ואפשר שהרגישים יותר הם גם פגיעים יותר, אולי גם פגיעים יותר. מי יודע? — אולי יודעים הפסיכולוגים והפסיכיאטרים, אבל לא נערב אותם הפעם.

יש גם אנשים בעלי מצפון מפותח יותר, אולי מהכית, בית-ההורים, אולי מהתנועה, תנועת הנוער, אולי מניסיון-חיים, מהביורגאפיה, ממצ'ים שבהם היו ובהם נוכחו לדעת כמה קל לו לאדם לאבד את צלמו, צלם-האדם. ואפשר שמי גאוה הגיעו לידי כך, מרצון לייחוד, מאנינות, מחוש אסתטי — ולא דווקא אתי — מפותח. אולי ואולי ואולי.

יש גם מתונים יותר מטבע ברייתם, שמטיבם אינם נוטים לקצוות. אפשר שקראו את הפילר סופים היווניים, את הרברים על שכי-ההוב, והשתכנעו, ואפשר שחסרים אצלם אדרנאלין או הרומנים אחרים כדם. אולי מלידה, אולי מהבית, מהצבא או מהאוניברסיטה. ואולי הם פשוט חסרים משהו מאותה אגרסיביות שיוגמנו פרויד וחוקר בעלי-החיים בומגנו קונראד לורנץ איבחנו כמאפיינים את ההומורסאפינס כמו מיני בעלי-חיים אחרים, פחות. סאפיניטיים.

לאלה גם לאלה קוראים לפעמים, על דרך ההכללה, בשם יפיינפש. כפשוטו או כלשון זילזול, המעטה וכו'. לפעמים קוראים להם "שפויים", כאילו היו כל בניהפוגתא שלהם מטורפים. אם מיקצועם בתחומי "המיקצועות החופשיים" — קוראים להם "אנשי-רוח", "אקדמאים", או, במרכז ובמיוחד אירופה, "אינ"טליגנציה". זיליין נבדה הצרפתי קרא להם "כוהנים". כשרוצים ללעוג להם, קוראים להם (במקומנו) "פרופסורים". הימניים קוראים להם "מאפיה שמאלנית", אבל האם קיימת מאפיה ימנית? מי חכם ויודע? גם שם יצטרך כנראה איזה כוונת עברון לנסות להקים או לחשוף אותה. ביתניים עוד אין סימנים ברורים לקיומה. זה שיש אורי פורת ואליקים העצני זה עדיין לא בחוקת הוכחה.

מה יש עוד? קיימים כמובן אנשים גסיררוח. מי פחות ומי יותר. דרכו של עולם היא. כדרך שקיימים אנשים גסילים, ובניית-רבות. וכאלה שהם בני-בליית-רבות. יש אנשים שהאינטלקט שלהם התפתח בלא התבררות מקבילה בתחום הרגש. על אחד מהם נאמר אצלנו לאחרונה, שהוא אינו מסוגל כלל לחוש בעלבון זולתו ובצער. ואחר מסוגל לפיכך לילד "אנאליט" מתולש כנף שחור כנף, גף אחר גף, מפרפר או מתובב שגפל לידיו, מבלי להעלות על דעתו — מחוסר אמפאטיה, כלומר, רגש השתתפות — שגם לזכוכ כואב.

יש כמובן גם חוליות מצויות (חולירעים וחולירעות) בלשוננו של אליעזר בן-יהודה. אבל אלה הם בדריר-כלל מיעוט. מיעוט שבתנאים היפים להיווצרות המון או אספוסף יש והוא הופך לרוב או מכתוב לרוב את הטון, ואת שייחית-הכח. אותו ואת נספיו חקרו הפסיכולוגים והסוציולוגים של ההמון — מפרויד ולה בון במאה שעברה ועד קאנט במאה שלנו. החוליות הם אלה המטיבנים בני-אדם תחת גלי עפר ובוץ. נתקלנו בהם בחלחלה בשבועות האחרונים. או כאלה הרוצחים בני-אדם חפים-מפשע ומטילים את גופותיהם לבארות. גם באלה נתקלנו באחת מילחמות הלבנון.

ובכלל, מי כעם היהודי — בעיקר זה שבמאה ה-20, אבל בעצם גם זה של מאות קודמות — מנסה בחוליות ובשאר חוליים ופגעים רעים נטולי צלם אדם או בעלי תחפושת אנושית כלבד.

בין טוב ורע

אלה כן אלה עשו מה שעשו לא מתוך שהיו "שמאל" או "ימין", בעלי השקפה זו או אחרת, אלא מתוך שהיו פיראטאים. פיראט-אדם שה' מושג היות-אדם אינו מתאים להם. שהרי אין בטבע בעלי-חיים רומים להם, להוציא אולי את דגי הפיראנה. אלא שדגי הפיראנה ממלאים רק

קפקא נוסע לאוסטרליה

ליוסל ברגנר יש משאומתן עם פרנץ קפקא כבר שנים רבות. בעצם זה עניין מישפחתי. אביו של יוסל, המשורר היידי מלך ראוויתש, היה אחד הסופרים הראשונים שכתבו על קפקא. לפני 25 שנים החל יוסל ברגנר לצייר אקווארלים לסיפורי קפקא (הוא גם עיטר שער של הוצאת פנוניו האנגלית לסיפורי קפקא). לפני 15 שנה צייר תמונות-שמן לסיפוריו. היו אלה תמונות בהירות, "עלויות" כמעט, אולי מפני שרצה להציג את מי שנחשב כ"סופר מרכז" — באורה של אופטימיות מסויימת. בסופו של דבר סבור יוסל שקפקא הוא סופר הומוריסטי, שכן אם לא היה מדובר בנו ובחינו, הרי באמת שמצב העניינים שהוא מציג מצחיק מאוד...

אבל בשנים האחרונות נשבר יוסל. הוא חזר לצייר את קפקא בתמונות-שמן רבות, אבל הפעם בצבעים קודרים, טוערים, שמתוכם עולות דמויות קפקא כלהבות אדומות. יוסל ברגנר מצטרף

יוסל ברגנר: ציור לסיפור של קפקא, "גזר-דין"

למיטב הציירים היהודים האקספרסיוניסטים בני אסכולת פאריס כציורי קפקא אלו. בתוך התמונות הוא משלב טכסטים מתוך קפקא, טכסטים המהווים חלק מהתמונה.

בשבועות האחרונים נערכה בגלריה פארק בתל-אביב תערוכה של הציורים החדשים וביצורים הציורים הישנים — הבהירים והלכנים. תערוכה מרשימה, חזקה — מאורע אמנותי. אבל לא בעולמה של האמנות הישראלית ומלוויה. קנייה-מירה של אלה של ההישגים האחרונים כציור הגרמני או כציור האמריקאי ולפי אלו נמרד גם הציור שנוצר בארץ. מי שחורג מהם — פשוט איננו בא בחשבון. וכך, לאחר שבועיים, נסגרה התערוכה של יוסל ברגנר והציורים יצאו כדרכם לאוסטרליה.

נעוריו של יוסל ברגנר ילד וינה עברו עליו בפולין, בהרותו — באוסטרליה, שם החל לצייר, ובה נחשב כמחדש ובעל השפעה רבה על דור הציירים הצעירים. יוסל ברגנר עזב את אוסטרליה בראשית שנות ה-50, השתקע בארץ והחל במערכה שלישית בחייו. בשנים האחרונות החלה אוסטרליה מגלה אותו מחדש. האוסטרלים שלא שכחו הציגו את תמונותיו ויש להן ביקוש רב. וכך, חוזרים ויוצרים רבים של יוסל ברגנר לארץ שממנה בא אלינו. כימים אלה חוגגת היבשת החמישית 200 שנה ליישובה בידי האנגלים ובטיט נרדי שבלונדון תוצג תערוכה גדולה של אמנות אוסטרליה. יוסל ברגנר יוצג שם בשישה ציורים.

עכשיו יצאו לאוסטרליה, לפי שעה רק לתערוכה, גם ציורי קפקא של ברגנר. אני מקוה שיחזרו למולדתם. ישראל באמת נוהגת כאלה היתה דוד עשיר המסוגל לוותר על אוצרות רבים.

ש. שבא ■

פעם קראו אצלנו לרגישים יותר, למצפוניים יותר, לאינדיבידואליסטים המעדיפים את תחושת-הצדק שלהם על פני זו של סביבתם, בשם "גביאנים", וכעבור כאלפיים שנה — "חסידים אומות-העולם". היום קוראים להם — אצלנו, נפש, תבוסתנים, מרעילי-בארות, אבל גם אנשי רוח, אנשי-שלום, הומאניסטים וכו', וכו', כל מיני כינויים, הכל לפי סיגנונו, השקפתו ותרבותו של הקורא-בשם.

בכך שהם קיימים, אותם שמאלנים, יפיינפש, תבוסתנים, מרעילי-בארות, אנשי-מצפון — למי עוד יכול להיות ספק בכך? אבל בזה שהם מאוחרים ומלוכדים או נכונים גם להפגין כלפי חבריהם ועמיתיהם אותה מידה של סובלנות והתחשבות שהם מפגינים כלפי כלל אויביהם ויריביהם (ורדק: כלל ולא היחידים היוצאים ממנו), בזה אין שום ביטחון כלל.

המלך מת

וכך, הכל מסכימים אצלנו כי השעה שעת-מיבחה לכולנו. דומה כי אפילו "המאפיה הימנית" הלא-קיימת שלנו מתחילה להבין זאת, אף כי אינה מצטיינת מטיבעה במהירות ההשגה דווקא. והרוב מסכימים שאם יש שעה שבה אנו מצויים להפגין את כוחנו ואת שום-שיכלנו ואת טעמנו ואת סבלנותנו ואת סובלנותנו במיטבם — הרי היא השעה הזאת, שעתם היפה ביותר של יפיי-הנפש כשם שהיא שעתם המכוערת ביותר של מכועריה. שהרי הימים "ימי הרת עולם", כפי שנהגו פעם לומר על דרך המליצה. ימים שבהם ירחי או שנות הריונו של עולם חרש מתקרבים לשיאם ולקיצם, והנה עוד מעטקט והבקיע לו זה מאופלו או מקליפתו או מן הכרס הגדולה שבה מצא לו מיקלט ומחסה. והולדתו של עולם חדש, בואה של תמורה גדולה, מבשרים בדרך כלל גם את מותו או השתלקותו של עולם אחר, עידן ישן, זה שאבד עליו הכל או זה שלמרכה הצער שוב אין כוחו עימו לשרוד. כיצד נהגו לומר בימים אלה, ימי המוגארכיה: "המלך מת! יחי המלך!" ולא אמרו המלך "הישן" ו"החדש". כי הנה הבינו שמלך הוא מלך, וכל עוד המלוכה עומדת — מלך מחליף מלך ואין המלוכה עוברת מן העולם.

ועכשיו צאו וראו כיצד מתנהגים אצלנו בעלי-המצפון, יפיי-הנפש, הרגישים, השפויים, הת-בוסתנים, הפתוחים והסובלניים דווקא כש המדובר באנשי-בריתם שלהם, כביכול עצם מעצמיהם ושורה כשורותיהם הרלות והלא-מלוכדות שלהם עצמם.

שהרי כבר הסכמנו שאין "מאפיה שמאלנית" גדולה, חזקה ומאורגנת בנמצא? הנה היתה ספינה וספינת-מגורשים שמה ואף עמיה להגיע לחופי-הארץ. וראה זה פלא: דומה שיותר מגורשים גורשו אצלנו במחנה יפיי-הנפש שלנו על-ידי מי שמתראים כעמיתיהם לסובלנות אם גם לא תמיד לדעה, ממיספר הפליטים הערבים שאמורים היו להימצא על סיפונה של אותה ספינה.

אלה דיברו סרה בתכריחם בלשון "מלקקים" ו"גגריים", וגסים שבהם דיברו על "נקבים שמתחת", ואילו אחרים גמלו לראשונים בהעלאת נשכחות מימי עברם הצבאי לפני שנות-דוד ויותר. זה איים לתבוע את חברו לבית-דינה של המדינה וזה של לערסל את הרפת רעהו כרבים. אלה דיברו על עמיתיהם כעל מי שמקומם את פני באי הספינה המגורשת, אחר-כך מפוצצת, כעוגיות, ואחרים הפעילו את מנגנון החרמות הידוע אצלנו: עם אלה מתחברינו לא נשכ לשולחן, ואת זה משותפי-נרדלעה לא נזמין לפעולה משותפת, וכנגד הוא — ייחמש-מרוזיכרו — אנתנו מוכנים אפילו להצטרף למשנאינו.

ובלבד ש... ובלבד ש... — שש

ובלבד ששננו יפיעו וישמנו שלו לא יופיע, ובלבד שאנחנו נהיה היוזמים, ובלבד שאנחנו נארגו, ובלבד שלנו יהיה מישפט הבכורה וכידינו תישמר זכות הקדימה. ואז שני מחאים צעירים, והמקורב באו, "שוכחים" פתאום להזמין את עמיתם הוותיק עמוס קינן ואת יורם קניוק ואת נתן זך ואת נסים קלדרון לערב-המתאה שלהם! — שלהם! — שלהם! — וחסים חפר ירידי פוער פה על יוסי הראל שחטא במעשה אבירי במיוחד, ואורי אבנרי משיב לחפר כציטוט פרשיות רלבאנטיות ביותר מימי מילחמת-השחרור, וחפר מאיים לתבוע את אבנרי לדין, ודן בן-יאמר נוכח פתאום לתקוף את כל חותמי העצומות, בהם כל קוראיו וידידיו ושותפי-לדיעה, וכעבור שבוע הוא ניהם בו ומתחרט מעט, בהבינו כי איולת היא למנוע או מחלשים גם את זכותם המעטה הפואל

רק לעצמם, לבשרם ולאנשי-שלומם וכאלה שגם ריגשייהשתתפות בסבל הזולת אינם זרים להם. והעולם מלא חוליות.

עוד גיתן לחדש כשטח זה ברור שלאחר השואה?

אחר צו האינטסינקט שלהם. הם לא הצמיחו מקירבם את משה רבנו ואת סוקראטס, את בודהא, קונפוציוס ועימנואל קאנט. הם לא שמעו על הציוויו הקתוגורי ואיש לא הדיח אותם באמצעות תפוח ללמוד להבחין בין טוב ורע.